

για έναν ζωντανό πλανήτη

Ε.Σβορώνου

Κοινωνία Πολιτών & WWF Ελλάς

Οκτώβριος 2007

για έναν ζωντανό πλανήτη

1. Τι είναι η Κοινωνία Πολιτών;
2. Ποια η σχέση της με τον εθελοντισμό;
3. Τι μας υπόσχεται η Κ.Π.;
4. Που συναντιέται με την Αειφόρο Ανάπτυξη και το περιβαλλοντικό κίνημα;
5. Πως αναγνωρίζεται η σημασία της σε διεθνές επίπεδο;
6. Ποιες ομάδες νομιμοποιούνται να συγκαταλέγονται στην Κ.Π.;
7. Η υστέρηση της Κ.Π. στην Ελλάδα
8. Το περιβαλλοντικό πρόβλημα στην Ελλάδα και η ισχνή Κ.Π.
9. Οι συμμετοχικές διαδικασίες: σκοπός και εργαλεία
10. Είναι το WWF Ελλάς εκφραστής της Κ.Π. και τι κάνει για να την ενισχύσει;

για έναν ζωντανό πλανήτη

1. Η έννοια της «Κοινωνίας Πολιτών».

- Δεν υπάρχει ένας ορισμός, αλλά περιγραφές. Δυναμική έννοια (όπως όλες οι έννοιες που περιγράφουν κοινωνικά φαινόμενα και διεργασίες). Θεωρητικές προσεγγίσεις από την πολιτική επιστήμη και τις κοινωνικές επιστήμες ήδη από τον 19ο αι.
- Ουσιαστικό στοιχείο της Κ.Π.: η **συμμετοχή του πολίτη στα κοινά**.
- Νέα διάσταση την τελευταία 30ετία εξαιτίας των στρεβλώσεων που δημιουργεί η **παγκοσμιοποιημένη οικονομία** και η **κρατική εξουσία**.
- Ο Ν.Μουζέλης περιγράφει την Κοινωνία Πολιτών ως τον **τρίτο πυλώνα** που εξισορροπεί το παντοδύναμο δίπολο «Κράτος-Αγορά». Αυτή η άποψη τείνει να γίνει κοινά αποδεκτή.

για έναν ζωντανό πλανήτη

• «Η έννοια «Κ.Π.» περιλαμβάνει οποιεσδήποτε κοινωνικές ενσωματώσεις και δημόσιες δραστηριότητες που βρίσκονται στο χώρο ανάμεσα στην οικογένεια από την μια πλευρά και το κράτος από την άλλη. Είναι ένας όρος που κατεξοχήν περιλαμβάνει κάτι το άπιαστο αλλά πολύ όμορφο: τη **δημόσια επικοινωνία και το διάλογο** ανάμεσα σε αντιτιθέμενα μέρη, κάτι που δεν γινόταν μέχρι πρόσφατα συχνά στη χώρα μας. ...

Συνολικά νομίζω ότι η Κ.Π. Είναι μια αρένα όπου αναμετρούνται ο φανατισμός και η μισαλλοδοξία από τη μια μεριά και η ανεκτικότητα και ο διάλογος από την άλλη.»

Δ. Σωτηρόπουλος (2006)

- Συγγενείς είναι οι όροι «**συμμετοχική δημοκρατία**», «**διαβουλευτική δημοκρατία**», «**διαρκής δημοκρατία**»
- **Κύριοι εκφραστές της Κ.Π.:** οι ΜΚΟ, οι Ανεξάρτητες Αρχές.

για έναν ζωντανό πλανήτη

2. Η σχέση της Κοινωνίας Πολιτών με τον εθελοντισμό.

Συχνά οι έννοιες αυτές ταυτίζονται. Ο εθελοντισμός όμως είναι **αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για την ύπαρξη της Κ.Π.** Η δράση που αναλαμβάνει κανείς ως ενεργός πολίτης πρέπει να βασίζεται στον εθελοντισμό ή το εθελοντικό πνεύμα. Ωστόσο βασικές δομές της Κ.Π. όπως οι ΜΚΟ και οι Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές πρέπει να λειτουργούν με αμειβόμενα στελέχη. Η «φωνή» αυτών των φορέων είναι φωνή της Κ.Π., έστω κι αν για να διαμορφωθεί δούλεψαν επαγγελματίες. Εξάλλου, εθελοντής είναι και ένας τρομοκράτης που «θυσιάζεται» σε επίθεση αυτοκτονίας. Ο εθελοντισμός αυτός όμως δεν τον καθιστά εκφραστή της Κ.Π.

για έναν ζωντανό πλανήτη

3. Η «υπόσχεση» της Κοινωνίας Πολιτών.

Η Κοινωνία Πολιτών, λοιπόν, ως ...

- κάτι το επιθυμητό (προς το οποίο πρέπει να τείνουμε),
- υπόσχεση «εξανθρωπισμού» (εξάλειψη κοινωνικής αδικίας) και «πρασινίσματος» του καπιταλισμού,
- μέσο ελέγχου και περιορισμού των τυχόν αυθαιρεσιών της κρατικής εξουσίας,
- μέσο «εκδημοκρατισμού της δημοκρατίας» και διάχυσης της εξουσίας προς τα κάτω,
- μέσο επίλυσης κοινωνικών προβλημάτων (π.χ. ανεργία).
- Ανοιχτό ωστόσο το ερώτημα της «εξαγωγιμότητας» της δημοκρατίας και της Κ.Π. σε μη δημοκρατικές κοινωνίες.

για έναν ζωντανό πλανήτη

4. Η συνάντησή της Κ.Π. με το περιβαλλοντικό κίνημα και την έννοια της Αειφόρου Ανάπτυξης

- Η **συμμετοχή του κοινού** είναι ουσιαστικό στοιχείο της έννοιας «**Αειφόρος Ανάπτυξη**» που εισάγεται ήδη από το 1987 (έκθεση Brundtland)
- Στη Σύνοδο Κορυφής για το Περιβάλλον στο Ρίο, 1992, τονίζεται η σημασία της συμμετοχής του κοινού και του συμμετοχικού σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο:

Κυριότερο εργαλείο: **Τοπικές Ατζέντα 21**

Ευρύτατη εφαρμογή στην Ευρώπη, Αυστραλία και άλλα μέρη του κόσμου (6.500 ΟΤΑ στην Ευρώπη την εφαρμόζουν, δύο μόνον Δήμοι στην Ελλάδα)

- Η Κ.Π., άρα, κλειδί για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

για έναν ζωντανό πλανήτη

Αειφόρος Ανάπτυξη-Κοινωνία Πολιτών

Ένα κοινό αίτημα: η **οικονομία να τεθεί πάλι στην υπηρεσία του ανθρώπου** και όχι το αντίστροφο, όπως συμβαίνει σήμερα. Το τρίπτυχο «περιβάλλον-κοινωνία-οικονομία» σχηματοποιείται ως εξής:

για έναν ζωντανό πλανήτη

5. Αναγνώριση της σημασίας της συμμετοχής του κοινού σε διεθνές επίπεδο.

- **Σύμβαση Aarhus 1998**, της Οικονομικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την πρόσβαση στην πληροφόρηση, συμμετοχή του κοινού στην λήψη αποφάσεων και πρόσβαση στη δικαιοσύνη για ζητήματα που αφορούν στο περιβάλλον
- **Οδηγία 2003/4/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την πρόσβαση του πολίτη στην πληροφόρηση για περιβαλλοντικά ζητήματα
- **Οδηγία 2000/60/ΕΚ** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ή **Οδηγία-πλαίσιο για το Νερό** (άρθρο 14 για τη συμμετοχή του κοινού)...

για έναν ζωντανό πλανήτη

6. Συμμετοχή του κοινού, αλλά ποιου κοινού; Ποια αιτήματα τίθενται υπό διαπραγμάτευση;

- Είναι όλες οι ομάδες πολιτών και όλες οι διεκδικήσεις και θέσεις οργανωμένων ομάδων πολιτών εξίσου αποδεκτές;
- Ποιες «φωνές» νομιμοποιούνται να εκφράζονται στο πλαίσιο της συμμετοχικής δημοκρατίας και της Κ.Π.; (π.χ. η «Χρυσή Αυγή»);
- Απάντηση: αυτές που υπερασπίζονται **«κοινά διακηρυγμένα συμφέροντα»** (Petit, P., 1997). Τα συλλογικά συμφέροντα θα πρέπει να είναι κοινά και να μπορούν να υποστηριχθούν δημόσια (π.χ. περιβάλλον, ανθρώπινα δικαιώματα) στο πλαίσιο δημοκρατικών διαδικασιών.

για έναν ζωντανό πλανήτη

- Η φωνή της πλειοψηφίας δεν είναι απαραίτητα η σωστή. Π.χ. όταν η άποψή της έρχεται σε αντίθεση με συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα. «Η πλειοψηφία δεν αρκεί να είναι δημοκρατικά νομιμοποιημένη: πρέπει επιπλέον να ελέγχεται, να λογοδοτεί και να σταματά εκεί που αρχίζουν τα δικαιώματα της μειοψηφίας.» (Ν.Αλιβιζάτος).
- Ωστόσο κάποια θέματα βρίσκονται στη γκρίζα ζώνη ανάμεσα στις «αρχές» (απαραβίαστες) και τις «πολιτικές» (υπό διαπραγμάτευση). Σε αυτά ανήκουν οι χρήσεις γης και οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας. (π.χ. δικαίωμα του ιδιοκτήτη να χτίσει σε περιοχή που αιφνιδιαστικά ανακηρύχθηκε αναδασωτέα). Συνήθως αποφασίζει ο δικαστής (R.Dworkin)

για έναν ζωντανό πλανήτη

- Σήμερα, πάνω από τα εθνικά Συντάγματα, βρίσκεται το κοινοτικό δίκαιο και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το πλαίσιο διαπραγμάτευσης αιτημάτων της Κ.Π., επομένως, ορίζεται από το ευρωπαϊκό δίκαιο.
- Η σημασία της επαρκούς πληροφόρησης και ενημέρωσης των πολιτών. Η άγνοια οδηγεί σε λανθασμένες απόψεις και θέσεις των πολιτών (βλ. Σκοπιανό).

για έναν ζωντανό πλανήτη

7. Η Κ.Π. στην Ελλάδα υστερεί «Η θολή άνοιξη της Κ.Π.» Αν.Μακρυδημήτρης.

Δεν αναπτύχθηκε ποτέ ουσιαστικά το κίνημα της Κ.Π. στην Ελλάδα για ιστορικούς λόγους:

- «**Η υποτακτικότητα** –όχι υποταγή- στην εκάστοτε εξουσία επί Τουρκοκρατίας και Βυζαντινής αυτοκρατορίας έγινε **μέρος της πολιτικής μας παράδοσης** ενώ αντίστοιχα στους κρατούντες εδραιώθηκε η πεποίθηση ότι οι υπήκοοι τους χρωστούν τα πάντα....Οι κρατούντες είναι πρωτίστως άρχοντες και δευτερευόντως υπηρέτες των φορολογούμενων πολιτών.» (Δ.Δημητράκος 2006)
- **Συντονισμένη κυριαρχία κομματοκρατίας και αγοροκρατίας.**
- **Πλέγμα πελατειακών σχέσεων.**

Αποτέλεσμα: Μειωμένη ανάγκη λογοδοσίας των κρατούντων προς τους πολίτες. Πολίτες μέρος του πελατειακού πλέγματος.

για έναν ζωντανό πλανήτη

8. Το περιβαλλοντικό πρόβλημα στην Ελλάδα συνδέεται με την απουσία ισχυρής Κ.Π.

- Το ατομικό πάνω από το συλλογικό. Η οικογένεια.
- Διαιώνιση της σχέσης πολίτη-κράτους που βασίζεται στην ανταλλαγή **ψήφου-προνομιακής μεταχείρισης ή εξυπηρέτησης συντεχνιακών συμφερόντων** (π.χ. νομιμοποιήσεις αυθαιρέτων, καταπατήσεις).

Γενικά...

Ο πολίτης συχνά «βολεύεται» και εκμεταλλεύεται τις αδυναμίες της κρατικής εξουσίας προς ίδιον όφελος.

για έναν ζωντανό πλανήτη

Ωστόσο τα πράγματα αρχίζουν να αλλάζουν...

- Ανάπτυξη της Κ.Π. τις τελευταίες δεκαετίες.
- Πολλές περιβαλλοντικές ΜΚΟ, εθνικές και τοπικές.
- Ανεξάρτητες διοικητικές αρχές, π.χ. ο Συνήγορος του Πολίτη
- **Πρωτοβουλίες του κράτους** για συμμετοχικές διαδικασίες (π.χ. διαβουλεύσεις για τον Σχεδιασμό του Πλαισίου Διαχείρισης, Παρακολούθησης & Ελέγχου των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της περιόδου 2007-2013).
- Ένταξη της σχετικής ορολογίας και πρακτικής στο **πρόγραμμα των πολιτικών** (π.χ. Δήμος Πειραιά: ηλεκτρονική διαβούλευση).
- Νέες μορφές κινητοποίησης. Το «κίνημα των bloggers».

για έναν ζωντανό πλανήτη

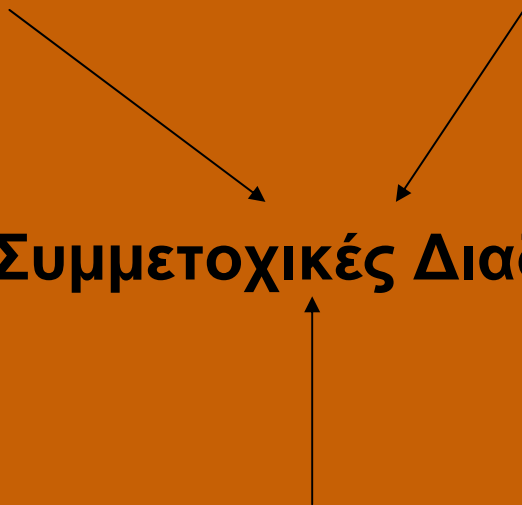
9. Οι συμμετοχικές διαδικασίες: το κύριο μέσο εξασφάλισης της συμμετοχής των πολιτών, ο δομημένος διάλογος

Κοινωνία Πολιτών

Συμμετοχική Δημοκρατία

Συμμετοχικές Διαδικασίες

Αειφόρος Ανάπτυξη

για έναν ζωντανό πλανήτη

Οι συμμετοχικές διαδικασίες: το κύριο μέσο εξασφάλισης της συμμετοχής των πολιτών

Είναι η ανακατανομή της εξουσίας που δίνει την ευκαιρία να συμμετέχουν σε αυτή και οι μη κατέχοντες (“the have-not citizens”).

Είναι ένα μέσο με το οποίο οι τελευταίοι μπορεί να πετύχουν μια σημαντική κοινωνική αλλαγή που θα τους επιτρέψει να αποκτήσουν μερίδιο στα αγαθά της ευημερούσας κοινωνίας.

(Arnstein, R.S. 1969).

για έναν ζωντανό πλανήτη

Η κλίμακα των συμμετοχικών διαδικασιών

7. Οι πολίτες αυτενεργούν & ελέγχουν
6. Διάχυση εξουσίας
5. Συνεργασία
4. Διαβούλευση
3. Πληροφόρηση
2. Παθητική συμμετοχή
1. Χειραγώγηση

για έναν ζωντανό πλανήτη

Μέθοδοι συμμετοχικών διαδικασιών

- Πλήθος μεθόδων (ομάδες εστίασης, surveys κ.λπ.). Ευρύτατη εφαρμογή και βιβλιογραφία για επιμέρους τομείς: περιβαλλοντικό σχεδιασμό, πολεοδομικό σχεδιασμό, «community planning», «deliberative polling» κ.λπ. Σημαντικές και οι μέθοδοι αξιολόγησής τους.
- Στην πράξη συχνά οι Σ.Δ. ταυτίζονται με τις διαβουλεύσεις.

για έναν ζωντανό πλανήτη

10. Είναι το WWF εκφραστής της Κ.Π.; Οι ΜΚΟ.

- Οι ΜΚΟ είναι μια από τις πιο γνήσιες μορφές έκφρασης της Κ.Π.
- Δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός ορισμός της ΜΚΟ. Όλοι συμφωνούν ότι είναι μη κρατικές μη κερδοσκοπικές οντότητες των οποίων τα μέλη είναι πολίτες. Διαφωνία αν ο χαρακτήρας τους είναι εθελοντικός ούτε σε ποιο βαθμό οι οικονομικοί πόροι τους δε θα πρέπει να είναι κρατικοί.
- Έκρηξη στον αριθμό και ισχύ των ΜΚΟ τα τελευταία 20 χρόνια. 37.000 περίπου το 2000. Το φαινόμενο έχει προβληματίσει την πολιτική και οικονομική επιστήμη.
- Πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν στον Τρίτο Κόσμο. Ενίοτε διαχειρίζονται προϋπολογισμούς μεγαλύτερους των κρατών.

για έναν ζωντανό πλανήτη

10. Είναι το WWF εκφραστής της Κ.Π.; Οι ΜΚΟ.

- Άνιση κατανομή πόρων στις ΜΚΟ. Στον ανεπτυγμένο βορρά το 50% των συνολικών πόρων της διεθνούς βοήθειας που διοχετεύεται μέσω της Κ.Π. ανήκει σε 8 μεγάλες οικογένειες ΜΚΟ. Το WWF δεν είναι μέσα σ'αυτές. CARE, Oxfam, Γιατροί Χωρίς Σύνορα, Save the Children κ.α.
- Ιδιώτες, διακρατικοί οργανισμοί και κράτη εμπιστεύονται ολοένα και μεγαλύτερα ποσά στις ΜΚΟ. Οι ΜΚΟ κερδίζουν διαρκώς έδαφος στο διεθνές σύστημα.
- Η κριτική που ασκείται στις ΜΚΟ: Πολύ μεγάλες, με επαγγελματικό προσωπικό, γραφειοκρατικές, ενδιαφέρονται για τη δική τους ευημερία μάλλον παρά για την αποστολή τους, δεν είναι αντιπροσωπευτικές των μελών τους, δεν είναι υπόλογες στα μέλη τους,

για έναν ζωντανό πλανήτη

10. Είναι το WWF εκφραστής της Κ.Π.; Οι ΜΚΟ.

- Η πρόκληση λοιπόν για μια ΜΚΟ είναι να είναι ανεξάρτητη, διαφανής, πιστή στην αποστολή της, με αποτελεσματική διαχείριση, επαγγελματισμό, εθελοντικό πνεύμα, χωρίς γραφειοκρατία, υπόλογη στην κοινωνία που εκπροσωπεί.

για έναν ζωντανό πλανήτη

10. Τι κάνει το WWF Ελλάς (τρόπος λειτουργίας)

Είναι το ίδιο **μια ΜΚΟ που λειτουργεί** με προδιαγραφές διαφάνειας, δημοκρατίας και πνεύμα εθελοντισμού αφού:

- Είναι **κοινωφελές ίδρυμα** που λειτουργεί σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία (λογοδοτεί, επομένως, στο κράτος).
- Το ΔΣ απαρτίζεται από εθελοντές.
- Διοικείται από στελέχη (δηλαδή τον διευθυντή και τους επικεφαλής τμημάτων) μέσα σε κλίμα δημοκρατικότητας και ευθύνης.
- Ελέγχεται από το Υπουργείο Οικονομικών. Έλεγχος από **Ορκωτούς Λογιστές**. Οικονομικά στοιχεία στη **διάθεση κάθε ενδιαφερόμενου**.

για έναν ζωντανό πλανήτη

Τι κάνει το WWF Ελλάς (δράση)

Η δράση του ενεργοποιεί και ενισχύει την Κ.Π. αφού :

- Προσφέρει επιστημονικά **έγκυρη ενημέρωση** στον πολίτη.
- **Στηρίζει δράσεις ομάδων πολιτών** για την επίλυση τοπικών περιβαλλοντικών προβλημάτων.
- Ενθαρρύνει την **κατάρτιση** των υφιστάμενων και τη δημιουργία νέων αυτόνομων **τοπικών περιβαλλοντικών οργανώσεων**.
- **Ακούει με προσοχή τις τοπικές κοινωνίες**, σέβεται τις θέσεις τους και αντιμετωπίζει τις ανάγκες τους.
- **Συνεργάζεται** με άλλες οργανώσεις προστασίας της φύσης, με ιδρύματα, κυβερνητικούς φορείς και πολίτες.

για έναν ζωντανό πλανήτη

- **Επισημαίνει ζητήματα σε κυβερνητικούς και διακυβερνητικούς φορείς και προτείνει λύσεις.**
- **Αντιτάσσεται, όταν χρειάζεται, δημόσια και δυναμικά και διερχόμενο όλα τα νόμιμα μέσα σε εκείνες τις ενέργειες που υποβαθμίζουν το περιβάλλον.**
- Θεωρεί τον **επιχειρηματικό τομέα** εν δυνάμει σύμμαχό του για μια λογικότερη διαχείριση του χώρου και των φυσικών πόρων και τον κινητοποιεί προς αυτή την κατεύθυνση.
- Δραστηριοποιεί ένα δυναμικό σώμα εθελοντών σε όλη την Ελλάδα. Οι **εθελοντές είναι ζωτικό κομμάτι** της οργάνωσης και ο εθελοντισμός ένας από τους πιο δυναμικούς τρόπους της συμμετοχής των πολιτών στην αποστολή της οργάνωσης.

για έναν ζωντανό πλανήτη

Το WWF έκφραση της βούλησης των υποστηρικτών του; (Ή σε τι βαθμό οι πολίτες, οι υποστηρικτές ή άλλες ομάδες καθορίζουν τη δράση του WWF Ελλάς;)

Η δράση, η στρατηγική και οι επιλογές του WWF καθορίζονται από την αποστολή του που είναι η αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύση. Αυτό είναι ένα «κοινά διακηρυγμένο συμφέρον» ή μια «δημόσια αξία».

Επομένως το WWF Ελλάς, από τον τρόπο λειτουργίας του, τη δράση και την αποστολή του είναι ένας γνήσιος εκφραστής της Κ.Π.

για έναν ζωντανό πλανήτη

Για μια ενεργή Κοινωνία Πολιτών λοιπόν
«...γιατί στη μετανεωτερική
κοινωνία μας το κράτος είναι καλύτερα να
κάνει λιγότερα πράγματα
αλλά να τα κάνει καλύτερα.»

για έναν ζωντανό πλανήτη

Σημαντικοί έλληνες μελετητές της Κ.Π.

Νίκος Μουζέλης
Αντώνης Μακρυδημήτρης
Δημήτρης Δημητράκος
Δημήτρης Σωτηρόπουλος
Μιχάλης Παρούσης
και άλλοι.

για έναν ζωντανό πλανήτη

WWF

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΤΕ
ΤΗ ΣΤΑΣΗΣΑΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

**Γίνε ενεργός πολίτης
Γίνε υποστηρικτής του
WWF Ελλάς**

I am a blogger